

ז בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן הוּא חֹדֶשׁ נִסָּן בְּשָׁנָה שְׁתֵּים עָשָׂרָה לְמֶלֶךְ אַחֲשֵׁרוֹשׁ

הַפִּיל פֹּר הוּא הַגּוֹרֵל לִפְנֵי הָמֶן

מִיּוֹם לַיּוֹם וּמִחֹדֶשׁ לְחֹדֶשׁ שְׁנַיִם עָשָׂר הוּא חֹדֶשׁ אֲדָר.

1. "בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן הוּא חֹדֶשׁ נִסָּן... לַחֹדֶשׁ שְׁנַיִם עָשָׂר הוּא חֹדֶשׁ אֲדָר" – לָשֵׁם מֶה יֵשׁ לִפְרֹט אֶת שְׁמוֹת הַחֹדָשִׁים? מִדֶּרֶךְ הַמִּקְרָא בְּצִיּוֹן הַחֹדָשִׁים, בְּרוּר מֵאֲלִיוֹ שֶׁהַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן הוּא נִסָּן וְהָאַחֲרוֹן הוּא אֲדָר.

2. "בְּשָׁנָה שְׁתֵּים עָשָׂרָה לְמֶלֶךְ אַחֲשֵׁרוֹשׁ" – מֶה הַחֲשִׁיבוֹת בִּידְעָה שֶׁהָמֶן הִפִּיל אֶת הַפֹּר בְּשָׁנָה הַשְּׁתִּיָּה עָשָׂרָה לְמַלְכוּת אַחֲשֵׁרוֹשׁ?

3. מִדּוּעַ הָמֶן לֹא מַחְלִיט מִדַּעְתּוֹ עַל תֹּארִיךְ שְׁבוּ הוּא יִשְׁמִיד אֶת הַיְּהוּדִים, אֲלֵא מוֹצֵא לְנַכּוֹן לַהֲפִיל פֹּר?

4. "הַפִּיל פֹּר הוּא הַגּוֹרֵל לִפְנֵי הָמֶן" – מִדּוּעַ לֹא דִי לֹמֵר 'הַפִּיל פֹּר' או 'הַפִּיל גּוֹרֵל'?

"הַפִּיל פֹּר הוּא הַגּוֹרֵל"

אִי אֶפְשָׁר לַעֲמוּד עַל הָעוֹמֵק הַטְּמוּן בַּפְּסוּק בְּלִי לַהֲרַחֵב אֶת הַהִבְנָה בְּנוֹגַע לַהֲמָן.

מוֹבָא בַּגְּמָרָא:

"לִיכָא דִידַע לִישְׁנָא בִישָׂא כַּהֲמָן

[אֵין מִי שִׁידַע לִשׁוֹן הָרַע טוֹב יוֹתֵר מִהֲמָן]¹.

יֵשׁ הַבְּדֵל בֵּין לִשׁוֹן הָרַע לְהוֹצֵאת שֵׁם רַע. הוֹצֵאת שֵׁם רַע הִיא אֲמִירַת דְּבָרִים רָעִים שֶׁאֵינֶם מְדוּיָקִים וְאֶפִּילוֹ שֶׁקְרִיִּים לְגַמְרִי. אוֹלָם דְּבָרֵי לִשׁוֹן הָרַע הֵם דְּבָרֵי אִמָּת, עוֹבְדוֹת נִכּוֹנוֹת הַחוֹשְׁפוֹת אֶת הָרַע. לַהֲמָן הֵייתָה אֲבַחְנָה מְדוּיָקָת בְּרַע, הוּא הִיָּה גֵאוֹן בְּזִיהוּיוֹ וּבְחֲשִׁיפָתּוֹ. לַעוֹמֵת אֲבַרְהָם אֲבִינוֹ שֶׁהִיָּה לוֹ כִּישְׁרוֹן חֵד לְאַבְחָן אֶת הַטוֹב הַקֵּיים בַּעוֹלָם, אֶפִּילוֹ בִּקְרֵב הָרָשָׁעִים, לַהֲמָן הִיָּה כִּישְׁרוֹן הַפּוֹךְ. כֹּאשֶׁר הַחֲלִיט לְהַשְׁמִיד אֶת הַיְּהוּדִים הַחֲלִטָתּוֹ לֹא הֵייתָה שְׂרִירוֹתִית, אֲלֵא הַתְּבַסָּסָה עַל יְדִיעַת מַצְבֵּם הָרַע. הוּא קִלַּט שֶׁהֵם בְּשִׂיא שְׁפֻלוּתָם, וְעַל כֵּן יֵשׁ לוֹ סִיכוֹי גָדוֹל מְאֹד לְכֻלּוֹתָם.

¹ מַגִּילָה יֵג ע"ב.

אמנם היהודים במלכות אחשורוש היו נאמנים לדתם ולמסורתם וקיימו תורה ומצוות כפי שמעיד המן בעצמו: "ודתיהם שונות מכל עם"², אבל הוא ידע שקיום המצוות שלהם חסר מאוד. מדוע?

אומרת הגמרא:

"ישנו עם אחד – ... אמר ליה המן [לאחשורוש]: ישנו מן המצוות"³.

ומסביר בעל השם משמואל⁴:

"היינו כל עשייתם [את המצוות] היא בלי חיות אלא כמתוך שינה"⁴.

עם ישראל קיים את המצוות כמצוות אנשים מלומדה ולא מתוך תודעה לאומית ושאילות קודש אידיאליות. בעקבות השתקעותו בגלות הגיע עם ישראל לשפל רוחני. הוא איבד את השאיפה לעלות לציון, את תקוותו להיגאל ולבנות בה מחדש את בית חייו וממלכתו – "ממלכת כהנים וגוי קדוש" – שתאיר את העולם כולו באור דעת אלוקים. במצב תרדמתי זה, 'מוות קליני' של האומה, ידע המן כי הוא יכול להם. כזכור המן היה ממוכן, אחד מ"ידעי העתים" ראי פני המלך הישבים ראשונה במלכות" שידעו לכוון אל אופי השעה ותכונת הזמן. על כן רצה המן לאשר את אבחנתו העמוקה באמצעות חכמת המזלות והאסטרולוגיה, כדברי רבי נתן מברסלב.

"כי המן היה חכם להרע ומכשף גדול

וידע שהבירורים נעשים בכל יום ויום כפי [תכונת] היום וכפי [מצב] הדור.

על כן בחכמתו הרעה הטיל גורלות כדי לכוון החדש והיום

שיוכל להתגבר על ישראל חס ושלום ובודאי גורלו לא היה דבר ריק,

ובודאי כן היטב בגורל היום המיוחד שהיה בלתי אפשר לעמוד כנגדו"⁵.

"הפיל פור הוא הגורל לפני המן" – מדוע לא נאמר רק שהפיל גורל? המילים "הגורל לפני המן" באות להבדיל מן 'הגורל לפני ד' – גורל של טומאה מול גורל של קדושה. הטלת גורל במצוות ד' היא בירור האמת העליונה, שאיננה על פי קנה המידה הגלוי לעין. לפיכך חלוקת הארץ לשבטים למשל נעשתה על פי גורל⁷. הגורל האלוקי מזהה את ההתאמה הפנימית המדויקת של כל שבט אל נחלתו, התאמה שתאפשר לו להוציא לפועל את הטוב האלוקי הגנוז בו בשלמות. אבל "הגורל לפני

² פסוק ח.

³ מגילה שם.

⁴ שם משמואל פרשת פקודי ר"ח אדר שני ד"ה בש"ס מגילה.

⁵ ליקוטי הלכות לרבי נתן מברסלב יו"ד הלכות שחיטה הלכה ד.

⁶ יהושע יח ח.

⁷ ליקוטי הלכות או"ח הלכות פורים הלכה ג: "כי גורל הוא בחינת משפט שהוא ברור דברים שמברר לכל אחד משפטו ודינו, כמו שפירש רש"י בכמה מקומות... כי הגורל דקדשה הוא מברר המשפט אמת. ועל כן חלקת ארץ ישראל היה על ידי גורל".

המן", נקרא 'פור' מלשון התפוררות⁸. אצל המן בירור האמת נעשה מתוך מגמה רעה לזהות את העת המתאימה ביותר כדי לפורר את ישראל ולכלות שם שמים מן העולם.

כאשר נפל הפור בחודש אדר ידע המן על פי הכוכבים והמזלות שזהו הזמן המתאים ביותר בתכונתו לכלות את ישראל. אומר המהר"ל: "אל תאמר שלא היה בגורל הזה ממש"⁹, אכן היה זה הזמן המתאים ביותר להשמיד את ישראל.

"כי חודש אדר יש בו צד בחינה של מה, שאין מציאות ישראל"

כי חודש אדר הוא סוף החדשים ומורה על הסוף"¹⁰.

מה מובן הדבר שחודש אדר מורה על הסוף מצד שהוא אחרון החודשים מיציאת מצרים?

בכל שנה בפסח, יום הולדתה של האומה הישראלית, מתחדשת בה קומת חיים נשמתית ההולכת ומתגבשת במעמקי מציאותה במהלך כל השנה עד פסח הבא. אולם מאידך גיסא ככל שמתרחק הזמן מפסח הרושם הנשמתי הגלוי הולך ונחלש ונשמת האומה צמאה להתחדש שוב. המן בגאון רשעותו מזהה את נקודת החולשה והיובש הרוחני של האומה וחושב שהודות להם יוכל לייבשה ייבוש סופי.

מטרת המגילה בהזכרת שמות החודשים היא אפוא לרמוז שלוח הזמנים הוא מהותי, תאריכי האירועים קשורים ישירות לאופי הימים ולתוכנם. המן בוחר להפיל פור דווקא בחודש ניסן מפני שבו הופיע עם ישראל לראשונה בתור עם על במת ההיסטוריה. אם הפלת הפור דווקא בחודש הולדתם תבשר על סופם, הרי שהופעתם על במת ההיסטוריה אינה אלא אירוע חולף¹¹.

האבחנה של המן בנוגע למצב האומה הייתה מדויקת ברובד הגלוי של חיי האומה, והוא אף קיבל אישור לכך בחכמת המזלות ובגורלות. אולם דבר אחד יסודי ביותר נעלם ממנו: עם ישראל הוא עם אלוקי, ולכן לא חלים עליו חוקי הטבע. אמנם עם ישראל מצד עצמו, מצד מדרגתו הרוחנית הגלויה באותה תקופה היה ראוי לכליה, אבל עם ששם ד' חקוק בו **בעצם הווייתו** הוא עם נצחי, ולא תיתכן אצלו מציאות של כליה. מצבי השפל הנוראיים ביותר בחייו הם 'מקפצה' לעילוי הגדול ביותר. דווקא כשעם ישראל נחשב לעם מת ואבוד, מתבררת הנקודה היסודית והעצמותית של חייו – עם ד' הוא! מתגלה שורש הווייתו המבדיל בינו ובין יתר העמים כהיבדל האור מן החושך.

⁸ מגילת סתרים לרבי יעקב מליסא לפסוק ז (חי לפני כמאתיים שנה בפולין, רבם של הרב צבי קלישר והרב אליהו גוטמכר ממבשרי הציונות).

⁹ מהר"ל, אור חדש עמ' קלג.

¹⁰ שם.

¹¹ שם: "ומה שהפיל הגורל בחודש הראשון דוקא מפני כי דבר זה מה שהפיל הגורל הוא ההתחלה אל האבוד כאשר היה רוצה לדעת איזה זמן מוכן ביותר לאבדם וכיון שהוא התחלה אל האבוד לכך ראוי שיהיה בחודש הראשון שהוא התחלה גם כן".

זו הסיבה שחג הפורים נקרא על שם הפור. דווקא הפור – האבחון המדויק של הצד הגלוי, בירר שעם ישראל הוא מעל הטבע. הוא יונק את עוצמות חייו מממד חיים אלוקי עמוק ונסתר אשר הוא מחולל את הניצחון.

אומר המהר"ל:

"שהיה הגורל הזה דבר גדול מאוד

וכל שהוא דבר גדול כתב שהיה המעשה בשנת כך וכך"¹².

הפלת הפור היא עניין גדול מפני שהיא מבררת שקדושת ישראל עצמית ונצחית ואיננה תלויה במעשיהם.

ייתכן אף ששנת השתים עשרה למלכותו היא כנגד שנים עשר שבטי י-ה שבאמצעות הפלת הפור תתגלה מהותם האלוקית.

¹² אור חדש עמ' קלב.